

WORLD POLITICS

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

An Exploratory-Structural Analysis of Securitization of Irans' Threat in Arab Countries

Seyyed Mohammad-Reza Mousavi^{*1} , Yaser Ershad-Manesh² , Sajjad Ali-Mirzaei³

1. *Corresponding Author*, PhD student of Regional Studies, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: Mosavi0322@gmail.com
2. Ph.D. Department of Political Science, Khoramshahr International Branch, Islamic Azad University, Khoramshahr, Iran. E-mail: Yaserershadmanesh@gmail.com
3. M.A in Political Science Department, Tabriz University, Tabriz, Iran. E-mail: Velayat321@Gmail.Com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Securitization,
Iran,
Saudi-Arabia,
Structural- Analysis,
Copenhagen-School.

Article history:

Received March 21, 2023
Received in revised form
September 17, 2023
Accepted October 09, 2023
Online Published
December 20, 2023

ABSTRACT

The security contradiction between Iran and Saudi has been amongst the most important ones that, due to Saudi's part role in constructing Iran as a security threat among Arabs, added to the security intricacies of the region and in addition to the parties involved, affected some Arab countries to a greater extent. Despite that, the literature studying this issue is scarce and the thin bulk of research conducted around it suffers from some methodological and epistemological deficiencies. Thus, the present research has been an attempt to employ the theory of security construction in Copenhagen school and employ some methodological innovations in humanities, particularly exploratory and structural interpretation, and validating findings through appropriate software and experts' judgment to identify main components and variables in this threat construction. It was revealed that Saudi's construction of Iran as a threat had three main components of ontology (including 2 variables), epistemology (including 4 variables), and methodology (including 7 variables). Also, structural interpretation showed that these variables are distributed in a group of critical variables, target variables, risk variables, output variables and leverage variables. These findings were discussed from a variety of perspectives.

Cite this Article: Mousavi, S. M. R., Ershad Manesh, Y., & Ali Mirzaei, S. (2023). An Exploratory-Structural Analysis of Securitization of Irans' Threat in Arab Countries. *World Politics*, 12(3), 197-221 doi: 10.22124/wp.2023.23558.3120

© Author(s)

Publisher: University of Gilan

DOI: 10.22124/wp.2023.23558.3120

1. Introduction

Security patterns in the Middle East have undergone significant changes over the past decades, particularly after the Iranian Islamic revolution. Iran and Arab countries have been in the middle of these shifts due to their complex interactions with regional countries, the West, and the Zionist regime. Among these changes, the security conflict between Iran and Saudi Arabia was the one that not only had negative effects on both countries but also had devastating effects on Syria, Yemen, and Iraq. This was primarily the result of Saudi Arabia's efforts to securitize Iran's threat in Arab countries. Despite the significance of this topic, few studies have been conducted, and the ones that have been done suffer from obscurity or methodological flaws. Therefore, the present study aimed to adopt a robust theoretical framework and avoid previously reported methodological flaws to investigate this securitization's principal components and variables. To that end, the primary inquiry should be, "What are the main components and variables in Saudi Arabia's securitization of Iran's threat in Arab countries, and what the nature of each variable is?"

2. Theoretical Framework

The current research was enlightened by the "securitization" framework of the Copenhagen school, which was first devised by Buzzan et al. (1998). According to this theory, securitization results from two primary factors: the manifestation of the threat, most importantly, the perception of the threat as existential, and public acceptance of the threat. This theory postulates that using securitized language by political elites and the media is the primary tool for creating a threat and then instilling it as a security and existential threat. This theory also suggests that threat is not created as an internal process but rather as external and tangible evidence, such as military power.

3. Methodology

This study adopted a multi-phase and multi-methods design to answer the question. A systematic literature review and a semi-structured interview with a panel of experts were conducted during the initial qualitative phase. The findings underwent content analysis, and after the identification of components and themes, they underwent a quantitative phase including reliability estimation and exploratory factor analysis in which Eigenvalue and factor loading were used to extract components and variables of the securitization of Iran's threat in Arab countries. To shed light on the nature and weight of each variable in the

system, a final qualitative phase was run in which obtained variables were rated in the structural interpretation of the cross-impact matrix. The results were reported as follows.

4. Results & Discussion

Based on the findings, it is clear that Saudi Arabia is employing a three-pronged strategy to securitize the Iranian threat in Arab countries. The first (ontological) dimension involves two variables: reinforcing the existential threat posed by the Shiite minority in Arab countries and highlighting the fundamental contradictions between Wahhabism and Shiism. The second dimension (epistemology) consists of four variables, including developing Arabs' collective political identity, emphasizing shared racial, cultural, and linguistic commonalities, stressing the threat of exporting a revolutionary model of governance to Arab countries, and underlining the threat of Iran's leadership over the Muslim world. The third dimension (methodological) entails seven variables, including highlighting the threat of non-state actors under the auspices of Iran, highlighting regional imbalance in favor of the Shiite crescent, extensive use of media for legitimizing Iranian's threat, shifting patterns of friendship-enmity, highlighting Iran's rivalry in the economic and energy sector, magnifying Iran's nuclear threat and missile program, and establishing inter-state and international coalitions and treaties.

5. Conclusions & Suggestions

After September 11 and the Arab uprising known as Arab Spring, Saudi Arabia's conflict with Iran entered a new phase and reached its peak. Due to the factors mentioned earlier, Saudi Arabia could gain the support of other Arab nations, which may exert serious impacts on the security, political, and economic status of all countries involved. These historical variables remain intact despite some rapprochement in the bilateral ties between the two nations. The structural interpretation of the findings revealed that each of these variables plays a unique regulatory role in the securitization system under study. Therefore, Iranian policymakers and authorities need to consider each behavior's weight, nature, and role in this system and then manipulate and invest in those variables that exert more extensive and less costly impacts. These findings have implications for researchers, practitioners, and strategists. Future studies are suggested to add a scenario writing phase to the findings of this and similar studies.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۴۸۹۹-۴۵۳۸

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

تحلیل اکتشافی ساختاری برسازی خطر امنیتی ایران نزد اعراب توسط عربستان

سیدمحمدرضا موسوی^{۱*}، یاسر ارشادمش^۲، سجاد علی میرزایی^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری مطالعات منطقه ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: Mosavi0322@gmail.com

۲. دکتری گروه علوم سیاسی، واحد بین المللی خرمشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خرمشهر، ایران. رایانامه: Yaserershadmanesh@gmail.com

۳. دانش آموخته کارشناسی ارشد، گروه علوم سیاسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: Velayat321@Gmail.Com

در باره مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: امنیتی-سازی، ایران، عربستان، تحلیل ساختاری، مکتب کپنهاگ.</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۰۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۶/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۹/۲۹</p>	<p>از مهم‌ترین این تغییرات امنیتی در غرب آسیا، تضاد امنیتی بین ایران و عربستان در سطح پراگماتیک بوده است که با کنش گری عربستان، برسازی خطر امنیتی از ایران و اجماع سازی در بین اعراب، بر پیچیدگی های امنیتی منطقه افزود و علاوه بر ایران و عربستان منافع حیاتی بسیاری از کشورهای عربی را تحت تأثیر قرارداد. علیرغم این مهم، تحقیقات پرداخته شده به این موضوع اندک و اغلب دارای نقیصه روشی و معرفتی بوده است. بر همین اساس، تحقیق حاضر تلاش کرده است تا با کاربست نظریه برسازی امنیتی در مکتب کپنهاگ و استخدام برخی نوآوری‌های روش‌شناسی در علوم انسانی، به ویژه تحلیل تلفیقی اکتشافی و تحلیل کیفی ساختاری و استفاده از روش‌های اعتباربخشی نرم‌افزاری و نخبگانی، ضمن شناسایی مؤلفه‌ها و متغیرهای مؤثر در برسازی خطر امنیتی ایران، ماهیت این متغیرها را شناسایی کند و متناسب با آن راهبردهایی را پیشنهاد دهد. نتایج پژوهش نشان داد که برسازی خطر امنیتی ایران در سه محور اصلی هستی‌شناسی (شامل ۲ متغیر)، معرفت‌شناسی (شامل ۴ متغیر) و روش‌شناسی (شامل ۷ متغیر) اتفاق افتاده است. همچنین، نتایج تحلیل ساختاری حاکی از توزیع این متغیرها در دسته‌های متغیرهای حیاتی، هدف، ریسک، خروجی و اهرمی است. یافته‌های حاصل شده از دیدگاه نظریه تحقیق و واقعیت‌های محیطی مورد تحلیل بسیط قرار گرفت.</p>

استناد به این مقاله: موسوی، سیدمحمدرضا، ارشادمش، یاسر، & علی میرزایی، سجاد. (۱۴۰۲). تحلیل اکتشافی-ساختاری برسازی خطر

امنیتی ایران نزد اعراب توسط عربستان. سیاست جهانی، ۱۲(۳)، ۱۹۷-۲۲۱. doi: 10.22124/wp.2023.23558.3120

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

منطقه خاورمیانه در سال‌های گذشته و به‌طور مشخص در سه برهه‌ی اساسی پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹، یازده سپتامبر ۲۰۰۱، شورش‌های موسوم به بهار یا خیزش عربی در سال ۲۰۱۰، تغییرات امنیتی فراوانی کرده است به‌طوری‌که تعدیل و تغییر اساسی رفتار بسیاری از بازیگران منطقه‌ای را در پی داشته است و باعث تغییر مداوم الگوهای عداوت-دوستی بین آن‌ها شده است و مناسبات منطقه را به‌صورت ساختاری تغییر داده است. این تغییرات در یک و نیم دهه گذشته هم دچار تغییرات ماهوی شده است و هم سرعت بیشتری یافته است. شکست چندباره رژیم صهیونیستی از حزب‌الله، جنگ سوریه و شکل‌گیری ناگهانی داعش، خلق جنگ در یمن و تشکیل ائتلاف عربی علیه یک کشور خودی برای نخستین بار، تغییر پلان امنیتی آمریکا و خروج از بخش‌های زیادی از منطقه غرب آسیا، برجسته شدن نقش امنیتی ایران در اذهان جهانی و منطقه‌ای در مبارزه با تروریسم، ایجاد تضاد رادیکال امنیتی و سیاسی بین ایران و برخی کشورهای معتدل‌تر عربی مانند قطر و امارات و درنهایت تغییر بنیادین برخی از مناسبات اعراب با رژیم اشغالگر قدس تنها بخشی از حوادث منطقه غرب آسیا بوده است که به‌شدت بر بازنویسی ویژگی‌های امنیتی این منطقه تأثیر گذاشته است. در این میان یکی از تغییراتی که دهه‌های اخیر بی‌سابقه بوده است همگرایی امنیتی اعراب به رهبری عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران بوده است. این همگرایی نه‌تنها برای عربستان هزینه‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی فراوانی ایجاد کرده است بلکه بر بسیاری از جنبه‌های اقتصادی و امنیتی ایران نیز تأثیر گذاشته است. با این حال، عمق این تأثیرات در برخی از کشورهای عربی ویران‌کننده بوده است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به سوریه، یمن، و عراق اشاره کرد. مرور پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که این موضوع فاقد برجستگی در مجامع تحقیقاتی ایران و حتی در میان اعراب و غربی‌ها بوده است و علاوه بر آن، ظهور آنی، در هم تنیدگی، برهم‌کنش و اثر متقابل بسیاری از متغیرها و پدیده‌های منطقه‌ای باعث شده است تا تحقیقات اندک انجام‌گرفته در این زمینه قادر به پوشش، جزئیات، ابعاد و عمق این پدیده نباشند. به همین دلیل، در مقاله حاضر تلاش شده است تا با استخدام برخی نوآوری‌های روش‌شناختی در علوم انسانی و کاربرست نظریات مطرح در روابط بین‌الملل و همچنین استفاده از ظرفیت نخبگانی و نرم‌افزارهای تحقیقاتی در اعتبارسنجی یافته‌ها، مؤلفه‌ها و متغیرهای اصلی در برساخت خطر امنیتی ایران در جهان عرب توسط عربستان سعودی را کشف و مورد تحلیل قرار دهیم.

امنیت جمهوری اسلامی ایران به دلیل متغیرهای ژئوپلیتیک، دینی، سیاسی و اقتصادی فراوانی با امنیت اعراب به ویژه عربستان گره خورده است. بدیهی است که ارائه تحلیلی علمی، روزآمد و قابل اعتبارسنجی و تعمیم، که حلقه مفقوده ادبیات تحقیق است، تغذیه مناسبی را در اختیار تحلیل گران و تصمیم سازان نظام قرار می دهد و ظرفیت های را برای راهبرد نویسی و آینده پژوهی برای پژوهشگران فراهم می کند. این در حالی است که مرور پیشینه تحقیق نشان می دهد، این مهم به دلیل نقص های ساختاری، دانشی و روش شناختی در تحقیقات پیشین، حداقل در این موضوع خاص، حاصل نشده است. اگرچه تحقیقات انجام شده بر روی پدیده برسازی امنیتی ایران در بین اعراب از سوی عربستان در مقایسه با پدیده های موازی و مشابه در خاورمیانه فاقد فراوانی است، اما با وجود این نیز، اغلب تحقیقات انجام گرفته از رویکردهای خطی و ژورنالیستی رنج می برد که فاقد بعد، عمق، جامعیت و مانعیت است. عدم کاربست بنیادهای نظری عمیق و مرتبط و قالب های تحلیلی روزآمد از دیگر نقایص دانشی در این تحقیقات است. بررسی یک متغیر بدون در نظر گرفتن تأثیرات دیگر متغیرهای مداخله گر و همچنین، عدم حصول اشباع نظری در تجمیع متغیرها، مانع از بررسی جامع موضوع تحقیق حاضر شده است. استفاده از روش های توصیفی تحلیلی که عمدتاً فاقد ظرفیت آینده پژوهانه است و امکان بررسی و تأیید یا رد فرضیات رقیب را فراهم نمی کند، از دیگر نقایص این تحقیقات بوده است. بر همین اساس، مطالعه حاضر تلاش کرده است با اتخاذ رویکردی تلفیقی در سه مرحله جمع آوری داده ها، تحلیل داده ها و اعتبارسنجی داده ها، ضمن توجه به اشباع نظری در کشف متغیرها و مؤلفه های برساخت خطر امنیتی ایران در کشورهای عرب توسط عربستان، با استفاده از نرم افزارهای روزآمد تحلیل کمی و کیفی در علوم انسانی و اخذ نظرات نخبگانی نسبت به روایی و پایایی و تعمیم داده ها وفادار باشد و تغذیه مناسبی را برای محققان و تصمیم سازان و راهبرد نویسان فراهم کند.

۱. روش تحقیق

همان طور که در بالا اشاره شد، برای برون رفت از نقایص روش شناختی مطالعات پیشین نیاز به برخی نوآوری ها و تغییرات در طرح تحقیق، شیوه گردآوری داده ها و شیوه تحلیل و اعتباربخشی یافته ها است. در مطالعه حاضر برای پاسخ گفتن به سؤالات تحقیق، با الهام گرفتن از انگار سازی معادله ساختاری^۱ در علوم انسانی و همچنین تحلیل ماتریس اثرات متقاطع^۲ در روش های تحلیل نخبگانی، یک طرح تحقیق

^۱ Structural Equation Modelling

^۲ Analysis of Crossed Impacts Matrix

دو مرحله‌ای موسوم به چندفازی-چندروشی^۱ (Mackey and Gass, 2006:23) استخدام شد که به شکل زیر است:

مرحله اول: تحلیل محتوا و تحلیل اکتشافی: برای پاسخ گفتن به سؤال اول تحقیق و رسیدن به محورها و متغیرهای تشکیل دهنده برسازی خطر امنیتی ایران نزد کشورهای عربی، داده‌های مختلف از سه منبع متفاوت جمع‌آوری شد. ابتدا منابع داده معتبر بر اساس کلیدواژه‌های معتبر از پایگاه‌های داده معتبر داخلی و خارجی (ساینس دایرکت، گوگل اسکالر، مگیران و نورمگز جمع‌آوری شد). همچنین با استفاده مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از نخبگان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل (۴ نفر استادیار، یک نفر دانشیار) در دانشگاه‌های دولتی و آزاد تهران و قم که به صورت نمونه‌برداری در دسترس انتخاب شده بودند، بخش دیگری از اطلاعات که در ادبیات تحقیق یافت نشده بود، اضافه شد. در بخش سوم داده‌ها به کمک راهبرد سند پژوهی و به کمک اسناد منتشرشده توسط سازمان‌ها و نهادهای مختلف دولتی و تحقیقاتی در فضای مجازی جمع‌آوری شد. چرخش بین این سه منبع تا زمان حصول اشباع نظری در داده‌ها ادامه یافت. سپس داده‌های حاصل شده به کمک تحلیل محتوا دسته‌بندی شد و انگاره فرضی اولیه تشکیل شد (Dornyei and Taguchi, 2010:73). سپس به کمک رویکرد تحلیل عاملی اکتشافی^۲ در نرم‌افزار اس-پیس اس (نسخه ۲۳)، داده‌های به دست آمده اعتباربخشی شد به گونه‌ای که مؤلفه‌های تشکیل دهنده بر ساخت خطر امنیتی ایران برای اعراب بر اساس ارزش ایگن و متغیرهای ذیل هر مؤلفه بر اساس بار عاملی شناسایی و در جداول مربوطه در ذیل گزارش شد (Tabachnic and Fidell, 2013: 102).

مرحله دوم: تحلیل ساختاری: به کمک گروه نخبگانی فوق، تأثیر متغیرهای کشف شده بر همدیگر بر اساس مقادیر معین در ماتریس تحلیل اثرات متقاطع وارد شد و به کمک روش تحلیل ساختاری در نرم‌افزار تحلیل کیفی میک مک تحلیل شد و بر اساس آن متغیرهای حیاتی، متغیرهای ریسک، متغیرهای دو وجهی، متغیرهای هدف، متغیرهای محیطی و .. شناسایی و تأثیر هر کدام از آن‌ها بر نظام بر ساخت خطر امنیتی ایران به تفکیک مورد تبیین قرار گرفت.

هدف اصلی از مقاله حاضر رسیدن به یک انگاره کلی از چگونگی برسازی امنیتی جمهوری اسلامی ایران در کشورهای عربی است که در سال‌های گذشته توسط عربستان سعودی صورت گرفته است. به عبارت دیگر، کشف مؤلفه‌های (محورهای اصلی) چنین بر ساختی از تهدید و متغیرهای ذیل هر مؤلفه،

^۱ Multi-Phase Multi-Method Design

^۲ Exploratory Factor Analysis

بخش‌های اصلی چنین انگاره‌ای را تشکیل می‌دهند. هدف دوم این تحقیق اعتباربخشی یافته‌های به‌دست‌آمده است تا امکان تعمیم و جامعیت و مانعیت آن در بافت تحقیق محقق شود که توسط رویکردهای آماری و نرم‌افزاری اثبات‌شده در علوم انسانی محقق شده است. هدف نهایی از این تحقیق، کشف ماهیت هر متغیر در برساخت خطر امنیتی ایران است تا بر اساس آن نظام تهدید شکل‌گرفته توسط نظرات نخبگانی و در نرم‌افزار تحلیل ساختاری مربوط به صورت معتبر، تحلیل و تغذیه مناسبی در اختیار تصمیم‌سازان و محققان روابط بین‌الملل، و آینده‌پژوهان قرار بگیرد. بر همین اساس دو سؤال اصلی زیر مطرح شده‌اند:

سؤال اول: مؤلفه‌ها (محورهای) اصلی برسازی خطر امنیتی ایران توسط عربستان در کشورهای عربی کدام‌اند و ذیل هر محور چه متغیرهایی قرار گرفته‌اند؟

سؤال دوم: ماهیت هر کدام از این متغیرها در انگاره تهدید امنیتی حاصل‌شده چیست و کدام متغیرها را می‌توان با هزینه کمتر و سرعت بیشتر برای کنترل نظام تهدید حاصل‌شده، دست‌کاری کرد؟

۲. چارچوب نظری تحقیق (برسازی امنیتی در مکتب کپنهاگ)

برسازی و امنیتی‌سازی از مهم‌ترین بحث‌های مکتب کپنهاگ است که اولین بار در قالب کتابی با عنوان چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت (Buzzan, et al., 1998:55) مطرح شد. در این چارچوب، دو رکن اصلی منطق امنیتی کردن را «تجلی تهدید» و «پذیرش عمومی» تشکیل می‌دهد و هیچ‌کدام از این دو به‌تنهایی نمی‌تواند تأثیرات امنیتی کردن را در پی داشته باشد (Buzzan, et al., 1998:55). ویور معتقد است که با برجسته کردن هر موضوعی به عنوان تهدید وجودی، آن موضوع در آستانه امنیتی شدن است، اما در صورتی این اتفاق می‌افتد که «مخاطبان» آن را بپذیرند. در غیر این صورت، موضوع همچنان امنیتی نشده است. بر اساس مکتب کپنهاگ، بازیگر امنیتی ساز، مفاهیم را از طریق زبان به عنوان موضوعات امنیتی و تهدید نمایان می‌کند و این زبان است که دست به تهدید سازی، امنیتی سازی و تفسیر می‌زند (McDonal, 2008:563). در واقع، در این مکتب هیچ موضوعی از ابتدا معضل امنیتی نیست، بلکه امنیت عاملی زبانی است. در این زمینه، ویور معتقد است که به‌طور بالقوه خطر وجود ندارد، بلکه نخبگان سیاسی از آن به عنوان ابزار استفاده می‌کنند (Knudsen, 2001: 103). کنش‌گفتاری از شرایط تسهیل‌کننده در برساخت امنیتی است که این کنش در خلال آن به نتیجه می‌رسد. علاوه بر آن برساخت امنیتی متأثر از دو بُعد شرایط مربوط به جنبه زبانی و شرایط مربوط به جنبه اجتماعی عنوان شده است (Buzzan, et al., 1998:62). مهم‌ترین شرایط درونی کنش‌گفتاری (جنبه زبانی)، پیروی از قالب امنیتی یا دستور

زبان امنیتی است که دربرگیرنده طرحی است که مواردی چون تهدید وجودی، نقطه بی‌بازگشت و راه احتمالی برون‌رفت را به همراه داشته باشد. در این چارچوب، جنبه بیرونی کنش گفتاری (جنبه اجتماعی) متأثر از دو شرط است: نخست آنکه بازیگر امنیتی کننده دارای سرمایه اجتماعی و اقتدار لازم باشد تا مورد پذیرش مخاطب قرار گیرد و دوم آنکه پیشینه شرایط با تهدید همراه باشد؛ بدین معنا که بازیگر امنیتی کننده وقتی می‌تواند مدعی وجود تهدید امنیتی باشد که عینیت خارجی داشته باشد تا از طریق آن، تهدید را تجلی بخشد مانند تجهیزات نظامی، استفاده از ادبیات تهدید، احساسات دشمنی و دیگر موارد سخت (Buzzan, et al., 1998:64). به بیان دیگر، تهدیدها تنها زاییده ذهن و زبان نیستند، بلکه تکوین تهدیدها نیازمند حضور عناصر خارجی و عینی هم است (Firouzabadi and Ghorashi, 2014:40). بنابراین، موضوعات امنیتی لزوماً به وجود تهدید واقعی ارتباطی ندارند، بلکه می‌توان آن‌ها را با «عمل گفتاری» به عنوان تهدید معرفی کرد. با توجه به آنچه گفته شد، فرایند امنیتی سازی را می‌توان در قالب سه گام توضیح داد:

گام اول: شکل‌گیری نگاه امنیتی در بازیگر امنیتی ساز: در این مرحله، بازیگر امنیتی ساز با توجه به اشیاء، مسائل، عملکرد، مواضع و همچنین اندیشه‌های یک بازیگر دیگر می‌تواند مدعی تهدید امنیتی علیه خود از سوی آن بازیگر باشد (Buzzan, et al., 1998:63). در این راستا، سیاسی یا غیرسیاسی دانستن موضوعی به خاطر ذات آن موضوع نبوده، بلکه ناشی از الگوی عداوت-دوستی میان بازیگران است (William, 2003: 515). بر این اساس، در این مرحله، آنچه نقش مهمی دارد، نگرش و ادراک بازیگر امنیتی ساز نسبت به بازیگر دیگر و همچنین، نگرش نخبگان سیاسی در تفسیر و تبیین مفهوم امنیت است.

گام دوم: تجلی‌بخشی به تهدید با ایجاد دستور زبان امنیتی: بر اساس مکتب کپنهاگ بیان امنیت، خود نوعی اقدام و عمل است که با گفتن آن کاری انجام شده و وضعیت سابق تغییر می‌کند. در این مرحله، با استفاده از ابزار رسانه و شیوه‌های عملیات روانی، تلاش می‌شود تا پدیده موردنظر، به عنوان تهدید معتبر برسازی شود. البته امنیت صرفاً با توجه به هر نوع اقدام گفتاری پدید نمی‌آید، بلکه نیازمند شرایطی است تا با پذیرش عمومی توسط مخاطب، عمل امنیتی سازی موفق گردد (Buzan and Waver, 2003,23).

گام سوم: پذیرش عمومی: برای اقناع جامعه مخاطب جهت پذیرش هر موضوعی به عنوان تهدید وجودی باید استدلال‌هایی صورت گیرد و اشیاء یا رفتار خاصی از تهدید وجود داشته باشد که بتوان بر پایه آن‌ها تهدید را تجلی بخشد. شایان‌ذکر است که لزوماً پذیرش عمومی یا اقناع سازی جامعه مخاطب بر پایه

اقدامات متمدانه نیست و هر پذیرشی درنهایت یا بر اساس اجبار یا رضایت است (Buzzan, et al., 1998:64).

۳. پیشینه پژوهش

۳-۱. بررسی زمینه پژوهش

ایران و عربستان سعودی با وجود همکاری‌هایی که در زمان پهلوی در قالب دکترین دو ستونی نیکسون - کیسینجر داشتند، اما درعین حال، به مثابه دو رقیب منطقه‌ای، رقابت‌های جدی باهم داشتند که به طور عمده بر محورهای ژئوپلیتیک متمرکز بود. با این حال، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، رقابت‌ها و تعارض‌های ایران و عربستان سعودی علاوه بر حوزه‌های ژئوپلیتیک، ماهیت ایدئولوژیکی هم پیدا کرد. بنابراین، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، رقابت و رویارویی عربستان سعودی با ایران جدی‌تر شد. روابط ایران و عربستان به عنوان دو قدرت منطقه ای تاثیرگذار بر معادلات منطقه‌ای و حتی جهانی، پس از پیروزی انقلاب در ایران دچار فراز و نشیب‌های زیادی بوده است (Dehghani Firouzabadi, et al., 2021). این رویارویی‌ها و فراز و نشیب‌ها را می‌توان به سه برهه نسبتاً متمایز تقسیم کرد:

برهه اول: در سال‌های اولیه پیروزی انقلاب اسلامی که شاهد تلاش‌های عربستان در تشکیل «شورای همکاری خلیج فارس» و حمایت از عراق در جریان جنگ تحمیلی علیه ایران هستیم. در این برهه، عربستان به طور عمده سعی می‌کرد تا با شیوه‌های سیاسی با ایران رقابت کند. برهه دوم: دوره بعد از سقوط صدام در عراق و پیروزی حزب‌الله در جنگ ۳۳ روزه. در این برهه، عربستان سعودی کوشید تا در مواجهه با ایران، به منظور موازنه سازی، بیش از پیش در تحولات داخلی کشورهای منطقه، به ویژه عراق و لبنان مداخله کند. برهه سوم: دوره بعد از ظهور تکفیری‌ها در منطقه. در این دوره، سعودی‌ها با یک تهاجم همه‌جانبه علیه محور مقاومت، در ادامه تلاش‌هایی که هم‌زمان با طرح مسئله هسته‌ای ایران شروع کرده بودند، تلاش کردند تا ضمن قطع بازوان منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، هم‌افزا با قدرت‌های فرا منطقه‌ای، به تصویرسازی امنیتی از جمهوری اسلامی ایران بپردازند. تمرکز بر فعالیت‌های رسانه‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران از جمله در توئیتر و راه‌اندازی شبکه‌هایی مانند «ایران اینترنشنال» را می‌توان در این زمینه ارزیابی کرد.

با توجه به آنچه گفته شد، سعودی‌ها در کنار سایر حوزه‌ها و شیوه‌های خصومت ورزی با جمهوری اسلامی ایران، هم‌اکنون بر تصویرسازی امنیتی از ایران نیز متمرکز هستند. بنابراین، سؤال اصلی پژوهش

حاضر آن است که عربستان سعودی برای ایجاد تصویر امنیتی از جمهوری اسلامی ایران نزد کشورهای عربی، چگونه عمل می‌کند؟ فرض بر آن است که عربستان سعودی با درک جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک تهدید وجودی، با استفاده از ابزارهای سیاسی، اقتصادی و حتی نظامی، به ایجاد گفتمان امنیتی و کنش گفتاری و دستور زبان امنیتی در قبال جمهوری اسلامی ایران نزد کشورهای عربی پرداخته است.

۲-۳. مطالعات مرتبط با پژوهش

مابون، نصیرزاده و الرفاعی (Mabon, Nasirzadeh and Al-Refaei, 2021:66)، در مقاله‌ای با عنوان «امنیت زدایی و عمل‌گرایی در خلیج فارس: آینده روابط ایران و عربستان» با اشاره به تضعیف اساسی روابط ایران و عربستان بعد از انقلاب اسلامی، سال ۲۰۰۳ را نقطه بدون بازگشت در روابط تنش‌زای دو کشور عنوان کرده است که حوزه تأثیرات آن و رای طرفین مناقشه و بخش زیادی از کشورهای عربی را درگیر کرده است. اتخاذ دستور زبان امنیتی در روابط دو کشور و ادعای مدیریت جهان اسلام به عنوان بخشی از این تضاد عنوان شده است و ریشه‌های این تضاد به موضوعات رقابتی دیگر مانند حیطه اقتصادی نیز برمی‌گردد. این نویسندگان راه برون‌رفت از این شرایط را حذف دستور زبان امنیتی و اتخاذ اقدامات عمل‌گرایانه سازش عنوان کرده‌اند. در مطالعه‌ای کیفی در همین راستا، ندیم میرزا، عباس و قیصرانی (Mirza, Abbas and Qaisarani, 2021:5) منشأ ساختاری رقابت ایران و عربستان را در حفظ حیطه نفوذ خود در خاورمیانه عنوان کرده‌اند. بر این اساس، تضادهای ساختاری ناشی از نوع حکومت، تلاش برای رهبری جهان اسلام، گروه‌گرایی دینی و ترس از پیشرفت‌های نظامی و هسته‌ای ایران، باعث ایجاد این رقابت شده است که تأثیرات زیادی بر امنیت و سیاست دو کشور و منطقه برجای گذاشته است. در یک مطالعه تحقیقاتی در دانشگاه میسوری آمریکا، ودینگتون (Weddington, 2017:45) ضمن بررسی تاریخی روابط ایران و عربستان به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی، به متغیر تأثیر روابط خارجی در تنظیم روابط امنیتی دو کشور پرداخته است و نتیجه‌گیری کرده است که تضاد ماهوی بین نظام حکومتی در ایران و عربستان باعث شکل‌گیری تهدید در میان حاکمیت عربستان شده است و به منظور برون‌رفت از آن، ائتلاف با کشورهای غربی به‌ویژه آمریکا را سدی امنیتی در مقابل ایران می‌دانند. همچنین در پژوهشی با عنوان «ایران و عربستان: تلاش برای شکل‌دهی به خاورمیانه» که توسط جمعی از نویسندگان (Group of Authors, 2018) به چاپ رسیده است مؤلفه‌های اندیشگانی، مؤلفه‌های ساختاری و مؤلفه‌های ابزاری در شکل‌گیری تهدید امنیتی متقابل در این کشورها به‌صورت تاریخی (از زمان پهلوی تاکنون) و موردی (در موضوع عراق، یمن، لبنان) موردبررسی قرار گرفته است.

در بافت ایران نیز تحقیقاتی حول این موضوع انجام گرفته است که به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره کرده‌ایم. در مقاله «انقلاب اسلامی، بیداری اسلامی و پروژه ایران هراسی دولت‌های عربی منطقه» نوشته آدمی، حبیبی و تلیابی (Adami, Habibi and Taliabi, 2010) سعی شده با استفاده از نظریه «نئوکلاسیک‌ها» به این سؤال پاسخ داده شود که وقوع انقلاب اسلامی چه اثری بر مواضع کشورهای عرب منطقه در برابر سیاست خارجی ایران داشته است.

نویسندگان معتقدند که اصول و مبانی انقلاب اسلامی موجب برداشت‌های منفی و رویکرد تهاجمی این کشورها نسبت به ایران شده و این کشورها نیز با همکاری غرب سعی دارند پروژه ایران هراسی را گسترش دهند. همچنین، در پایان‌نامه «ابعاد ایران هراسی در کشورهای حوزه خلیج فارس» کاظمی (Kazemi, 2010) با به کارگیری نظریه گفتمان لاکلا و موفه و همچنین نظریه گفتمان انتقادی فرکلاف، در راستای تحلیل متون و رخدادهای ارتباطی بین ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس، تأکید شده که این کشورها به مؤلفه‌های امنیتی، سیاسی و فرهنگی معنابخشی نموده و ایران هراسی را برسازی نموده‌اند. و سرانجام در کتاب «ایران هراسی در غرب؛ علل، اهداف و انگیزه‌ها»، ایزدی (Izadi, 2015) تلاش کرده است به این پرسش پاسخ دهد که شکل‌گیری ایران هراسی بر چه مبنایی و با چه هدف، علل و انگیزه‌هایی صورت می‌گیرد. نویسنده با استفاده از نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه و بیان مصادیقی به سؤال مذکور پاسخ داده است.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. نتایج حاصل از تحلیل اکتشافی (پاسخ سؤال اول)

برای پاسخ به سؤال اول پژوهش، مطالعات در پایگاه‌های داخلی و بین‌المللی (برای نمونه می‌توان به (Tirman, 2014); (Nadir, 2014); (Groomit, 2015); (Florence, 2015); (Kathzman, 2019); (Stembrini, 2019) و ده‌ها مطالعه دیگر اشاره کرد که بخشی از آن‌ها در مطالعات مرتبط تحقیق موردبررسی قرار گرفته‌اند) به همراه سند پژوهی و مصاحبه نیمه ساختاریافته با نخبگان تحقیق انجام گرفت و پس از رسیدن به اشباع نظری و تحلیل محتوا، ۵ مؤلفه اصلی به همراه ۲۶ متغیر شناسایی شد اما پس از اعتباربخشی آن‌ها در تحلیل عاملی اکتشافی، انگاره‌هایی برسازی خطر امنیتی ایران نزد اعراب توسط عربستان سعودی دارای ۳ محور اصلی (بر اساس ارزش ایگن) و ۱۳ متغیر (بر اساس بار عاملی) شناسایی شدند. عاملیت پذیری داده‌ها که از مفروضات این فرایند تحلیلی است و همچنین محورها و

متغیرها محقق کننده برسازی خطر امنیتی ایران نزد اعراب به ترتیب در جداول شماره ۱ و ۲ آورده شده است.

جدول شماره ۱: بررسی عاملیت پذیری داده‌ها در تحلیل اکتشافی (منبع: نگارندگان تحقیق)

۰.۶۵۳	مقیاس کی‌ام‌او برای کفایت نمونه
۳۷۲.۵۳۱	آزمون کرویت بارتلت
۰.۰۰۱	معناداری

نتایج حاصل از جدول شماره یک نشان داد که بر اساس مقادیر به دست آمده در کفایت نمونه (بیشتر از ۰.۶) و معناداری (کمتر از ۰.۰۵) و مطابق دستورالعمل مشخص شده توسط پالانت (Pallant, 2013:63)، داده‌های به دست آمده قابلیت تحلیل عاملی اکتشافی در نرم‌افزار اسپاس پی‌اس را دارند. تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار نشان داد که ۳ مؤلفه (محور اصلی) و ۱۳ متغیر در بر ساخت خطر امنیتی سازی ایران نزد کشورهای عربی توسط عربستان سعودی وجود دارند.

جدول شماره ۲: مؤلفه‌ها و متغیرهای برسازی خطر امنیتی ایران نزد اعراب توسط عربستان (منبع: نگارندگان تحقیق)

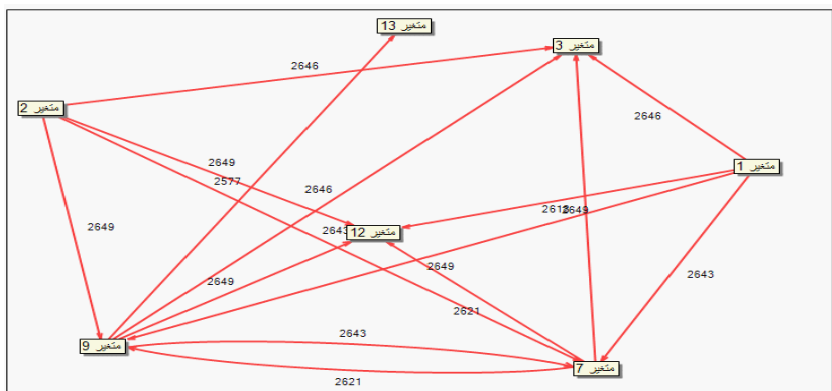
مؤلفه	شماره	متغیر	بار عاملی
هستی‌شناسی	۱	تقویت تهدید آگزیستانسیالیستی اقلیت شیعه در کشورهای عربی با حمایت ایران	۰.۹۱
	۲	برجسته‌سازی تضادهای مبنایی تسنن وهابی و سلفی و تشیع علوی در جهان عرب	۰.۹۰
معرفت‌شناسی	۳	ساخت و اعتباربخشی "سیاست هویت تجمعی عرب" با تأکید بر اشتراکات نظام‌های حکومتی اعراب	۰.۸۷
	۴	برسازی ایدئولوژیک از مؤلفه‌های اشتراک قومیتی، زبانی و فرهنگی اعراب علیه ایران	۰.۸۶
	۵	برجسته‌سازی خطر صدور الگوی حکومت‌داری انقلاب اسلامی (به ویژه بعد از بهار عربی)	۰.۹۰
	۶	برجسته‌سازی خطر رهبری جهان اسلام توسط تشیع و جمهوری اسلامی ایران	۰.۸۹
	۷	برجسته‌سازی تهدید بازیگران غیردولتی تحت حمایت ایران در کشورهای عرب	۰.۸۸

۰.۹۱	برجسته‌سازی ناترازی ژئوپلیتیک در جهان عرب به نفع ایران با بزرگنمایی عمق هلال شیعی	۸	روش‌شناسی
۰.۸۹	استفاده از رسلنه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای برای مشروعیت بخشیدن و گفتمان سازی تهدید ایران	۹	
۰.۷۹	تغییر و تعدیل الگوهای عداوت/دوستی خود با دشمنان ایران برای ماناسازی تصویر خشن از ایران	۱۰	
۰.۹۰	بزرگنمایی تهدید ایران در رقابت انرژی و امنیت انرژی در منطقه خلیج فارس	۱۱	
۰.۸۹	بزرگنمایی تهدیدات هسته‌ای و پیشرفت‌های موشکی و نظامی ایران برای اعراب	۱۲	
۰.۸۸	ایجاد پیمان‌های بین عربی و بین‌المللی گوناگون برای برجسته‌سازی تهدید ایران علیه اعراب	۱۳	

۲-۴. نتایج حاصل از تحلیل ساختاری (پاسخ سؤال دوم)

برای رسیدن به پاسخ سؤال دوم، داده‌های حاصل شده از مرحله قبلی توسط نخبگان تحقیق در ماتریس اثرات متقاطع ارزش‌گذاری شدند و در نرم‌افزار تحلیل کیفی میک‌مک مورد تحلیل قرار گرفتند. داده‌های حاصل از این بخش در نگاشت‌های زیر ارائه شده‌اند:

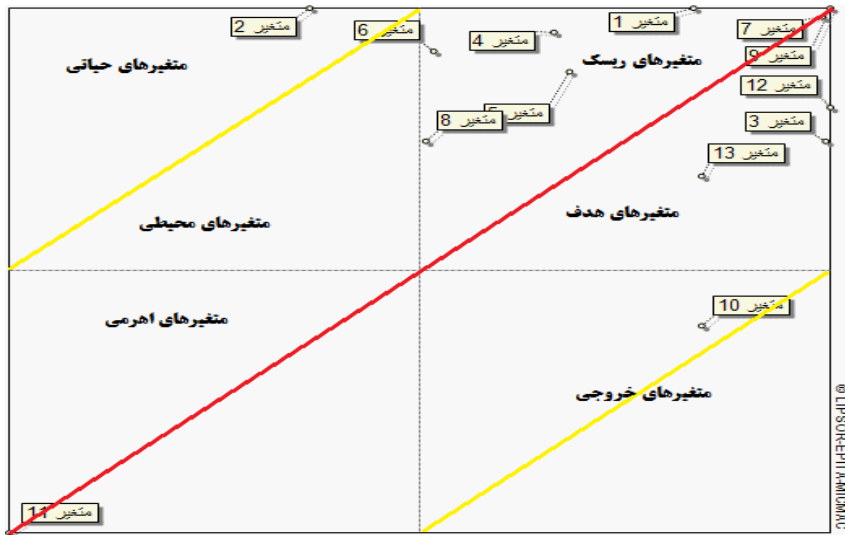
شکل شماره ۱. نمای متغیرهای دارای بیش‌ترین تأثیرات بزرگ (N=3) در نظام برسازی خطر امنیتی ایران

نتایج تحلیل حاصل از این نما نشان می‌دهد که متغیر شماره ۱ (تقویت تهدید اگزیستانسیالیستی اقلیت شیعه در کشورهای عربی با حمایت ایران) و متغیر شماره ۲ (برجسته‌سازی تضادهای مبنایی تسنن وهابی

و سلفی و تشیع علوی در جهان عرب)، متغیر شماره ۳ (ساخت و اعتباربخشی " سیاست هویت جمععی عرب" با تأکید بر اشتراکات نظام‌های حکومتی اعراب)، متغیر شماره ۷ (برجسته‌سازی تهدید بازیگران غیردولتی تحت حمایت ایران در کشورهای عرب)، متغیر شماره ۹ (استفاده از رسانه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای برای مشروعیت بخشیدن و گفتمان سازی تهدید ایران)، متغیر شماره ۱۲ (بزرگنمایی تهدیدات هسته‌ای و پیشرفت‌های موشکی و نظامی ایران برای اعراب) و متغیر شماره ۱۳ (ایجاد پیمان‌های بین عربی و بین‌المللی گوناگون برای برجسته‌سازی تهدید ایران علیه اعراب)، دارای بیش‌ترین تأثیرات بزرگ بر سایر متغیرهای نظام برسازی مذکور بوده‌اند. همچنین این نما نشان می‌دهد که قوی‌ترین ابزارهای عربستان برای برسازی خطر امنیتی ایران رسانه و بزرگنمایی اقدامات گروه‌های نیابتی تحت حمایت ایران بوده‌اند.

شکل شماره ۲. نمای توزیع متغیرها و ماهیت آن‌ها در نظام برسازی خطر امنیتی ایران

بر اساس نمای گرافیکی استخراج‌شده از نرم‌افزار میک‌مک که متغیرهای تحقیق را بر اساس ماهیت آن‌ها در یک نظام از تأثیرات توزیع کرده است، چندین نکته قابل برداشت است:

- توزیع پراکنده متغیرها در شکل نشان می‌دهد که نظام تأثیرات برسازی خطر امنیتی ایران یک نظام ناپایدار است و تغییر و تعدیل یک متغیر باعث تغییر سریع ماهیت و رفتار سایر متغیرها می‌شود. در نظام‌های پایدار، توزیع متغیرها به شکل **L** است به‌گونه‌ای که نظام تأثیرات فاقد

متغیرهای دو-وجهی (ریسک و هدف) است. به عبارت دیگر، وجود متغیرهای دو وجهی نشانه ناپایداری سیستم تأثیرات است.

• متغیرهای حیاتی در شمال غربی نگاهت تأثیرات قرار دارند و در مقایسه با سایر متغیرها، با کمترین هزینه و در سریع‌ترین زمان، بیش‌ترین تأثیرات را بر سیستم دارند. بر این اساس، متغیر شماره ۲ (برجسته‌سازی تضادهای مبنایی تسنن وهابی و سلفی و تشیع علوی در جهان عرب) حیاتی‌ترین متغیر سیستم اثرات است به‌گونه‌ای که هرگونه تغییر در آن، اثرات بسیار گسترده و اساسی بر سایر متغیرها دارد. به عبارت دیگر این متغیر هم برای عربستان و هم برای ایران نقش حیاتی دارد زیرا برای عربستان متغیر ورودی به شمار می‌رود و عربستان از طریق تعدیل آن بر سایر متغیرها تأثیر می‌گذارد. به‌دلیل مبنایی بودن این تغییر و ریشه داشتن در مبانی هستی‌شناختی، قرار گرفتن آن در این بخش از نگاهت تأثیرات قابل توجیه است. در مقابل نیز، تلاش برای تضعیف و تخفیف برجسته‌سازی تضاد بین شیعه و سنی در اذهان سردمداران عرب، کم‌هزینه‌ترین و سریع‌ترین راهبرد جمهوری اسلامی ایران برای رهایی از این تصویر امنیتی برساخته شده خواهد بود.

• متغیرهای ریسک و هدف را متغیرهای دو-وجهی می‌دانند زیرا دارای ذاتی ناپایدار هستند و بر اساس تأثیرات کوچک القاء شده به آنان، تمایل به تغییر حالت از تأثیرگذاری به تأثیرپذیری را دارند. در این میان، متغیرهای ریسک نقش کلیدی‌تری در نظام تأثیرات داند و تمایل بیشتری به تأثیرگذاری دارند تا اینکه تأثیرپذیر باشند. در نظام حاضر، متغیرهای ۱، ۴، ۵، ۶، ۸ و ۹ در این دسته جای می‌گیرند. همان‌طور که در جدول شماره ۲ نشان داده‌شده است این متغیرها اغلب در دسته معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی قرار می‌گیرند. ایجاد تغییرات در این متغیرها مستلزم هزینه و زمان بیشتری است ولی با این حال، نسبت به بقیه متغیرها (غیر از متغیرهای حیاتی) استعداد بیشتری برای تأثیرگذاری در سیستم دارند و بعد از متغیرهای حیاتی گزینه اصلی راهبرد سازان و بازیگران سیاسی برای مواجهه با نظام‌های تأثیرات است. در مقابل متغیرهای هدف بیشتر تمایل به تأثیرپذیری دارند. متغیرهای ۷، ۱۲، ۳ و ۱۳ در این دسته قرار دارند. برای مثال متغیرهای ۱۲ و ۱۳ که به ترتیب "بزرگنمایی تهدیدات هسته‌ای و پیشرفت‌های موشکی و نظامی ایران برای اعراب" و "ایجاد پیمان‌های بین عربی و بین‌المللی گوناگون برای برجسته‌سازی تهدید ایران علیه اعراب" خود می‌توانند به عنوان ابزار تأثیرگذاری

برای تقویت سایر متغیرها باشند اما واقعیت آن است که این‌ها به دلیل نقش مؤثرتر مؤلفه‌های هستی‌شناختی که تهدیدات وجود‌گرایی را برای اعراب ایجاد کرده است، از حالت ورودی به حالت خروجی بودن در نظام تأثیرات تمایل یافته‌اند. برای مثال، برجسته‌سازی تهدید هسته-ای خود به دلیل افزایش قدرت نفوذ عقیدتی ایران در منطقه بوده است.

- متغیرهای خروجی که در ناحیه جنوب شرقی نمودار هستند، نتیجه برهم‌کنش سایر متغیرها هستند و کمترین استعداد را برای تغییر نظام تأثیرات دارند. متغیر شماره ۱۰ (تغییر و تعدیل الگوهای عداوت/دوستی خود با دشمنان ایران برای ماناسازی تصویر خشن از ایران) در مقایسه با سایر متغیرها، نقش کمتری در تغییر نظام تأثیرات کنونی دارد.
- و درنهایت در قسمت جنوب غربی نگاشت متغیرهای اهرمی و مستثنا قرار دارند که بیشتر بر ساخته برخی شرایط خارج از نظام تأثیرات هستند و در مقایسه با دیگر متغیرها، فاصله بیشتری با هسته تأثیرات دارد. زمانی که امکان استفاده از متغیرهای حیاتی و دو-وجهی وجود ندارد و یا استفاده از آن‌ها منتج به نتیجه نمی‌شود، از متغیرهای اهرمی به عنوان کمک در ایجاد تأثیرات دلخواه استفاده می‌شود. استفاده عربستان از متغیر شماره ۱۱ (بزرگنمایی تهدید ایران در رقابت انرژی و امنیت انرژی در منطقه خلیج فارس) در زمان ناچاری، در این راستا تفسیر می‌شود.

۵. بحث

۵-۱. بحث یافته‌ها

همانگونه که در بالا گفته شد، براساس مکتب کپنهاک، امنیتی‌سازی مستلزم تحقق دو عنصر اصلی «تجلی تهدید و پذیرش عمومی» است. بنابراین، در توضیح چگونگی امنیتی‌سازی جمهوری اسلامی ایران نزد کشورهای عربی از سوی عربستان سعودی بایستی به توضیح این دو نکته مهم پرداخت که اولاً عربستان چگونه توانسته است جمهوری اسلامی ایران را یک تهدید وجودی برای کشورهای عربی قلمداد کند و ثانیاً عربستان چگونه توانسته است پذیرش عمومی لازم را در این زمینه ایجاد کند؟ در ادامه به توضیح این دو پرداخته می‌شود.

۵-۱-۱. درک عربستان از جمهوری اسلامی ایران بعنوان خطر امنیتی

با توجه به ماهیت جهان‌گرا و شعارهای فراملی انقلاب اسلامی، از همان ابتدای پیروزی انقلاب، جنبش‌های اسلامی از این انقلاب الگوگیری کردند. همین امر، سبب شکل‌گیری نوعی احساس ناامنی و

تهدید از ناحیه جمهوری اسلامی ایران در بین کشورهای عربی بویژه عربستان سعودی شد. این درک بویژه بعد از آن ایجاد شد که در این کشورها، به تاسی از انقلاب اسلامی، حرکت‌های اعتراضی شکل گرفت از جمله اعتراض سال ۱۹۷۹ شیعیان عربستان به تبعیض‌ها علیه خود، کودتای جبهه رهایی‌بخش بحرین در سال ۱۹۸۱، شکل‌گیری ناآرامی‌هایی در کویت توسط گروه‌های شیعی در سال ۱۹۸۳ و ... (Sposito, 1999:52). در همین چارچوب، آنچه که باعث هراس بیشتر عربستان از انقلاب اسلامی شده، تهدید اتحاد شیعیان حوزه خلیج فارس به‌ویژه شیعیان منطقه قطیف و احسا با ایران بود (Al-Tamamy, 2012:146). در این زمینه همچنین می‌توان به تفاوت در اصول سیاست خارجی دو کشور هم اشاره کرد. اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تلاش در برقرای حکومت جهانی اسلام، نفی سلطه‌پذیری و سلطه‌جویی، حمایت از مستضعفین و نهضت‌های آزادی‌بخش و تبلیغ اسلام شیعی است و در مقابل اصول سیاست خارجی عربستان شامل وحدت جهان عرب، تبلیغ وهابیت، حفظ وضع موجود در منطقه، رهبری سیاسی جهان اسلام، جلوگیری از گسترش انقلاب اسلامی است (Akhavan, Kazemi, 2000:121).

عوامل مذکور از همان ابتدای استقرار جمهوری اسلامی ایران باعث تنش‌ها و رقابت‌هایی شد که البته با گفتمان‌های بیداری اسلامی و نفوذ منطقه‌ای ایران در کشورهای عرب موجب بدگمانی نخبگان سیاسی عربستان از اهداف انقلابی شد (Ehteshami, 2002:1) در همین چارچوب بود که عربستان کوشید با همکاری قدرت‌های فرامنطقه‌ای در قالب ایجاد «سازمان همکاری خلیج فارس» به مقابله با انقلاب اسلامی بپردازد. بدین ترتیب درک عربستان از جمهوری اسلامی ایران بعنوان یک تهدید وجودی شکل گرفت و روند تحولات بعدی منطقه‌ای بعد از سقوط صدام و پیروزی حزب‌الله لبنان در جنگ ۳۳ روزه که طی آن موازنه قدرت به ضرر سعودی‌ها در حال تغییر بود، و بویژه بعد از ظهور تکفیری‌ها در عراق و سوریه تقویت و تشدید شد. به‌طور خلاصه، بر اساس مکتب کپنهاگ، آغاز فرآیند امنیتی‌سازی یک پدیده زمانی است که بازیگر امنیتی‌ساز موضوع یا پدیده‌ای را از حوزه سیاست عادی خارج کند و آن را به‌عنوان تهدید وجودی درک نماید و به همین جهت، سعودی‌ها با درک ایران به‌عنوان تهدیدی وجودی به سمت امنیتی‌سازی اقدامات و عملکرد ایران رفته و با تجلی تهدید سعی در گفتمان‌سازی با استفاده از شرایط تسهیل‌کننده و اقدامات عملیاتی دارند.

۲-۱-۵ تجلی تهدید و تهدیدسازی از ایران در ادراک کشورهای عربی

عربستان با تقویت نگرش امنیتی خود در قبال ایران، سعی در گفتمان‌سازی و متجلی کردن تهدید ایران برای کشورهای عربی نموده، تهدید ایران را نیازمند اقدام فوق‌العاده و نقطه بی‌بازگشت برای جامعه مخاطب خود برسازی نموده و با توجه به جایگاه و نفوذ کلامی که در میان کشورهای عربی بعنوان برادر بزرگتر دارد، سعی در ایجاد یک دستور زبان امنیتی در قبال ایران، با توجه به شرایط بیرونی و زمینه‌ای داشته است. البته عربستان سعودی تنها پدیده یا موضوعاتی را در مورد ایران جهت تهدید وجودی برمی‌گزیند که شایستگی انتساب چنین وضعیتی را داشته باشد؛ موضوعاتی که نزدیکترین قرابت را با تهدید وجودی داشته و بتواند فوریت برخورد با آن موضوع یا پدیده را توجیه نماید مانند نفوذ منطقه‌ای و برنامه هسته‌ای ایران. در این زمینه، عربستان سعودی تلاش کرده است تا با عملیات روانی و بدون ارائه مدرکی دقیق و مستدل با بزرگنمایی تهدید ایران و تجلی نمودن آن بعنوان تهدیدی بزرگ و فوری برای منطقه و کشورهای عرب و حتی جهان، دست به امنیتی‌سازی در قبال ایران بزند. عربستان با توجه به قدرت رسانه‌ای که دارد در همراهی ایالات متحده در تلاش است تا ایران را به‌طور ویژه در دو موضوع تهدید تلقی نماید:

۱-۲-۵. ایدئولوژی انقلابی و نفوذ آن در منطقه

عناصر زبانی و گفتمانی که سعودی‌ها با استخدام آنها تلاش می‌کنند تا به تهدیدنمایی از نفوذ منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران بپردازند را می‌توان در قالب موارد زیر خلاصه کرد:

الف: تأکید بر نقش مخرب و بی‌ثبات کننده ایران در منطقه: این گزاره که به لحاظ عامل زبانی بسیار مؤثر و تجلی‌بخش یک تهدید جدی می‌باشد، هسته مرکزی گفتمان‌سازی امنیتی عربستان علیه ایران می‌باشد. در این چارچوب، سعودی‌ها همواره تلاش می‌کنند تا در اجلاس‌های منطقه‌ای مانند نشست‌های اتحادیه عرب، شورای همکاری خلیج فارس، سازمان همکاری اسلامی و... ایران را دلیل اصلی مشکلات و ناامنی‌ها در منطقه قلمداد کنند. جالب آنکه آنها انقلاب اسلامی را زیربنای افراط‌گرایی در منطقه و حتی عربستان می‌دانند و معتقدند که عربستان تا قبل از انقلاب اسلامی کشوری معتدل بوده و انقلاب ایران باعث ترویج افراط‌گرایی در این کشور شده است.

ب: تأکید بر حمایت ایران از تروریسم: منظور آنها از تروریسم، گروه‌های مقاومت به‌ویژه حزب‌الله لبنان است. به همین دلیل با فشار و پیگیری عربستان در شورای همکاری خلیج فارس و اتحادیه عرب، این

جنبش بعنوان سازمان تروریستی شناخته شد ([https://per.euronews.com/2016/03/11/push-alert-\(hezbollah-terror-entity\)](https://per.euronews.com/2016/03/11/push-alert-(hezbollah-terror-entity)))

ج: تأکید بر امپراتوری ایرانی و توسعه‌طلبی ایران تحت لوای شیعه‌گری: مقامات عربستانی معتقدند که ایرانی‌ها به بهانه کمک به شیعیان منطقه به مداخله‌گرایی آشکار در امور کشورهای عربی می‌پردازند و به دنبال هژمونی و تسلط در سطح منطقه هستند. در این زمینه، عبدالرحمان بن سعید الجمعه نماینده دائم عربستان سعودی در اتحادیه عرب نهم ژوئن ۲۰۲۲ در نشست مشترک گفتگوهای سیاسی عربی و اروپایی ادعا کرد که چند مسئله بین‌المللی و منطقه‌ای مهم برای طرف‌های عربی و اروپایی وجود دارد که مستقیم و غیرمستقیم بر روند همکاری بین آنها سایه افکننده است که مهمترین آنها مسئله ایران است که به لطف رفتارهای نظام حاکم و سیاست‌های بی‌ثبات‌کننده آن برای امنیت منطقه و جهان، ایران را به منبع خطری تبدیل کرده است که امنیت کشورهای عربی و صلح و امنیت بین‌المللی را تهدید می‌کند.

۲-۱-۵. تجلی تهدید از توانمندی هسته‌ای ایران

تهدیدسازی از برنامه هسته‌ای ایران نیز به نحوی زیرمجموعه سیاست کلان ایران‌هراسی به عنوان «ایران عنصر مخرب و تهدید منطقه‌ای» قرار می‌گیرد. در واقع، تهدیدسازی از برنامه هسته‌ای ایران از سوی سعودی‌ها بدلیل نقشی است که آنها احساس می‌کنند، مسأله هسته‌ای و حل و فصل آن می‌تواند در توسعه قدرت منطقه‌ای ایران داشته باشد. بنابراین، عربستان سعودی از همان ابتدا با حل و فصل کامل مسأله هسته‌ای ایران مخالف بود؛ زیرا توافق هسته‌ای را تسهیل‌کننده تغییر راهبرد آمریکا از غرب آسیا به سمت آسیا - پاسفیک می‌داند و نگران تنها شدن خود در مقابل ایران هستند. از این‌رو، از شروع مذاکرات هسته‌ای از سوی دولت اوباما، راهبرد «مشاهده و انتظار» را در پیش گرفتند. بنابراین، سعودی‌ها جهت امنیتی‌سازی برنامه هسته‌ای ایران تلاش کرده‌اند. مهم‌ترین محور تبلیغات آنها در این زمینه به شرح زیر است:

الف: احتمال دستیابی ایران به سلاح اتمی: عربستان همیشه از افزایش قدرت ایران نگران بوده است و احساس می‌کند که با هسته‌ای شدن ایران توازن منطقه‌ای بیش از پیش به نفع ایران تغییر می‌کند. بنابراین، همواره از این جهت احساس تهدید و نگرانی می‌کند. در این زمینه، سعود الفیصل وزیر امور خارجه وقت عربستان در سال ۲۰۰۶ به روزنامه تایمز بیان می‌کند که از ایران می‌خواهیم که موقعیت ما در خلیج فارس را در نظر گرفته و به عنوان بخشی از خاورمیانه عاری از سلاح هسته‌ای و عاری از سلاح‌های کشتار جمعی عمل کند. امیدواریم که آنها در این سیاست به ما بپیوندند و به ما اطمینان دهند

که هیچ گونه تهدید جدیدی در زمینه مسابقه تسلیحاتی در منطقه رخ نخواهد داد (Ebrahimi, 2015, 145). همچنین محمد بن سلمان، ولیعهد سعودی در تلاش برای برهم زدن توافق هسته‌ای ایران تصریح می‌کند که توافق فعلی باید با توافقی دیگر جایگزین گردد به طوری که (ایران) اطمینان دهد هرگز به سلاح هسته‌ای دست پیدا نخواهد کرد (Hubbard, 2018:3). بنابراین، می‌توان گفت که احتمال دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای، ریاض را می‌هراساند و علت جنجال سعودی‌ها و ادعاهای آن در مورد دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای بخاطر آن است که آمریکا را متوجه دغدغه‌های امنیتی خود نمایند (Fawcett, 2015:12).

ب: ارتقاء جایگاه منطقه‌ای ایران: نگرانی اصلی عربستان این است که حل مسأله هسته‌ای ایران باعث خواهد شد که هم اقتدار منطقه‌ای ایران و هم فناوری هسته‌ای این کشور از سوی آمریکا پذیرفته شود. در همین زمینه، درک نخبگان سیاسی عربستان در مورد برجام و احیای آن، این است که ایران با برجام از انزوای خارج شده و اعتبار بین‌المللی‌اش احیا گردد و این عامل ضربه‌ای به جایگاه منحصر به فرد عربستان در منطقه به‌عنوان متحد اصلی آمریکا خواهد زد (Ahmadian, 2015:108). البته آلودگی‌های احتمالی محیط زیستی ناشی از نیروگاه بوشهر از دیگر محورهای دغدغه‌های عربستان در این زمینه بوده است (Safari Anaraki, 2015:40).

۳-۱-۵ پذیرش عمومی و اجماع‌سازی در قالب اجبار یا رضایت

تاکنون به اینکه چگونه بازیگر امنیتی‌ساز (عربستان) نسبت به جمهوری اسلامی ایران نگاه امنیتی پیدا کرده، آن را به عنوان تهدید وجودی درک می‌کند و نحوه‌ی تجلی آن تهدید وجودی (ایران) عربستان اشاره شد. طبق نظر ویور، تا این مرحله، موضوعی امنیتی نشده، بلکه حرکتی برای امنیتی کردن انجام شده است و در مرحله سوم است که با پذیرش عمومی از سوی جامعه مخاطب (کشورهای عرب)، موضوع با موفقیت امنیتی می‌شود. در این مرحله، عربستان سعودی با سه روش به طور همزمان راهبردهای معطوف به پذیرش عمومی و اجماع‌سازی را عملیاتی کرده است:

۳-۱-۵-۱ پذیرش عمومی با استفاده ابزاری از سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

عربستان برای اینکه بتواند جامعه مخاطب خود را در سه سازمانی که کشورهای عرب حضور دارند، اقناع نماید، تلاش‌های بسیاری انجام داده است که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود:

الف. شورای همکاری خلیج فارس: تأسیس شورای همکاری خلیج فارس توسط عربستان و شش کشور عربی، اقدام مهم عربستان در راستای مقابله و محدودسازی ایران می‌باشد. بررسی محتوای سخنرانی‌ها و بیانیه‌های این شورا نشان‌دهنده واگرایی و گرایش‌های تقابلی آن نسبت به جمهوری اسلامی ایران است. این شورا اولین بار به طور مستقیم در نشست سال ۱۹۹۶ دوحه نگرانی خود را در قبال تلاش مستمر ایران برای ساخت و ایجاد زرادخانه‌های سلاح‌های کشتار جمعی ابراز کرد. کشورهای عضو این شورا در بیانیه اجلاس سران در سال ۲۰۰۴ در ابوظبی، خواستار بازداشتن ایران از دستیابی به فناوری هسته‌ای با بکارگیری شیوه مسالمت‌آمیز شدند. یک سال بعد، «عبدالرحمان العطیه» دبیرکل شورای همکاری خلیج فارس در سال ۲۰۰۵ با لحنی تند اظهار کرد که عربستان سعودی و دیگر کشورهای عضو شورا، توجیهی برای فعالیت‌های هسته‌ای ایران نمی‌بینند. او اقدامات ایران را نوعی ماجراجویی قلمداد کرد (Alikhani, 2011:122). کشورهای عضو این شورا همچنین ضمن حمایت از فرستادن پرونده هسته‌ای ایران به شورای امنیت، اعلام کردند که در صورت عدم حل‌و‌صل دیپلماتیک مسأله هسته‌ای، از حمله احتمالی آمریکا و اسرائیل علیه تأسیسات هسته‌ای ایران حمایت همه‌جانبه خواهند نمود (Torabi, 2012:11) قابل ذکر است که شورای همکاری در واکنش به سیاست‌های منطقه‌ای ایران بیشتر به سمت ائتلاف‌سازی نظامی پیش رفته‌اند که در ادامه به این بحث پرداخته می‌شود.

ب. سازمان همکاری اسلامی: این سازمان بعد از سازمان ملل، بزرگترین سازمان بین‌المللی به لحاظ تعداد اعضا می‌باشد و با توجه به تأمین بخش عمده بودجه آن از سوی عربستان، این کشور نقش بسزایی در موضع‌گیری‌های این سازمان ایفا می‌کند. براین اساس، در حالی است که ایران همواره در سطوح بالا در نشست‌های این سازمان حاضر می‌شود، اما در بسیاری از موارد حضور نمایندگان ایران در نشست‌های سازمان در جده با مشکل صدور ویزا مواجه می‌شود. این رفتارهای ضدایرانی به دبیرخانه سازمان محدود نمی‌شود، بلکه و ارگان‌های فرعی سازمان نیز از تبلیغات منفی در مورد ایران پروا ندارند، بنحوی که مدیرکل «مرکز اسلامی توسعه تجارت» به عنوان یکی از ارگان‌های فرعی سازمان، چندین بار در سال‌های مختلف علیه ایران بیانیه صادر کرده است (Yazdani, 2015:34).

ج. اتحادیه عرب: تا قبل از بحران سوریه و تشدید رقابت‌های منطقه‌ای ایران و عربستان، اتحادیه عرب در برخی بیانیه‌های خود بر محکومیت اشغال جزایر سه‌گانه توسط ایران تأکید می‌کرد و همواره خواهان حل و فصل مسالمت‌آمیز این موضوع بود، اما با وقوع بحران سوریه اعلام حزب‌الله لبنان به‌عنوان گروه تروریستی از سوی این اتحادیه، لحن مقامات اتحادیه نسبت به ایران تندتر گردید. در این زمینه «نبیل

العربی» دبیرکل اتحادیه عرب در گفت و گو با شبکه خبری اسکای نیوز از دخالت ایران در برخی کشورهای عربی و کمک‌های ایران به حزب‌الله لبنان انتقاد کرد و از طرفی از اقدامات عربستان سعودی در مبارزه با تروریسم تقدیر بعمل آورد. (<https://www.asriran.com/fa/news/361092>)

در نشست قاهره نیز با اصرار طرف عربستانی بیانیه‌ای صادر گردید که در آن اتحادیه عرب از ایران می‌خواهد از حمایت از خرابکاری، تروریسم و تشویق خشونت علیه کشورهای عربی پایان دهد. با بالا بالاگرفتن اختلافات ایران و اتحادیه عرب و به موجب قطعنامه ۸۸۷۹ اتحادیه عرب در سال ۲۰۱۶ و با پیشنهاد عربستان سعودی، گروه چهار عضوی با حضور امارات متحده عربی، عربستان سعودی، بحرین و مصر و نیز مدیرکل اتحادیه عرب جهت جلوگیری از مداخله ایران در امور داخلی کشورهای عربی و جهت ارائه گزارشات ادواری تشکیل گردید و در اولین واکنش خود طی بیانیه‌ای که پیش از برگزاری بیست و هفتمین اجلاس سران عرب صادر گردید، همه مداخلات ایران را در کشورهای عربی محکوم نموده و از ایران خواسته‌اند که به حمایت خود از تروریست‌ها پایان دهد. (<https://www.isna.ir/news/95050101682>). به‌طور کلی، بررسی و تحلیل مواضع دیگر اتحادیه عرب نشان‌دهنده استفاده چشمگیر عربستان سعودی از این سازمان برای اجماع‌سازی علیه آنچه که تهدید ایران گفته می‌شود، می‌باشد.

۲-۳-۱-۵ پذیرش عمومی با ابزارهای اقتصادی (تطمیع و فشار اقتصادی)

اگر دیپلماسی دلار و نقش نفت را در سیاست خارجی عربستان کنار بگذاریم، این عرصه مانند پیکری بدون دست می‌ماند که بازوان تعیین‌کننده‌اش را از دست داده است. در اینجا برای اشاره به نقش دلارهای نفتی در اجماع‌سازی عربستان علیه ایران می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف: فشار اقتصادی عربستان به سودان جهت پایان دادن روابط با ایران: سودان که از پیشینه‌ی خوبی در رابطه با ایران و برخی گروه‌های مقاومت برخوردار بود، متأثر از تطمیع سعودی‌ها، بویژه پس از ماجرای اعدام شیخ نمر و حمله به سفارت عربستان در تهران، روابطش را با ایران قطع کرد. قابل ذکر است که تا قبل از قطع رابطه سودان با ایران، عربستان در سال ۲۰۱۴ تعاملات بانکی خود را با سودان قطع کرد تا ۵۰ درصد از درآمدهای بانکی سودان کاهش یابد، اما پس از پایان رابطه سودان با ایران، عربستان در اوت ۲۰۱۴ یک میلیارد دلار به‌عنوان سپرده در بانک مرکزی سودان گذاشت و در همین زمینه، وزیر سرمایه‌گذاری سودان در دی ماه ۱۳۹۴ از سرمایه‌گذاری ۱۱ میلیارد دلاری عربستان در این کشور خبر داد (<https://www.irna.ir/news/82938751>).

ب: عربستان و استفاده از دلار در قبال لبنان: ارتش لبنان و ائتلاف ۱۴ مارس در این کشور اهداف دیپلماسی دلار عربستان هستند. اواخر سال ۲۰۱۳، عربستان سعودی اعلام کرد که سه میلیارد دلار به دولت و ارتش لبنان جهت خرید اسلحه از فرانسه کمک کرده است و از طرف دیگر قرار بود جهت حمایت از تشکیلات امنیتی لبنان یک میلیارد دلار جداگانه پرداخت کند که به علت خویشتن‌داری وزیر خارجه وقت لبنان (جبران باسیل) در مقابل محکومیت ایران بخاطر تعرض به سفارت عربستان در تهران، فقط ۳۵۰ میلیون دلار آن پرداخت گردید. (<https://www.isna.ir/news/94120201109>). هدف عربستان از این اقدام، مجبور کردن لبنان جهت تحت فشار قراردادن حزب‌الله در عرصه داخلی و همراه کردن دولت لبنان با سیاست‌های منطقه‌ای خود می‌باشد.

ج. تحریم‌های اقتصادی و دیپلماتیک قطر: پس از آنکه در سال ۲۰۱۷ خبری منسوب به امیر قطر در خبرگزاری رسمی این کشور منتشر شد که در آن علیه عربستان و در حمایت از حزب‌الله لبنان، ایران و حماس مطالبی بیان شده بود، هر چند پس از ساعاتی به بهانه هک خبرگزاری قطر تکذیب شد، اما به علت پیشینه موضع‌گیری‌های امیر قطر و اختلافات بین قطر و عربستان، تحریم اقتصادی و دیپلماتیک قطر از سوی عربستان و چند کشور عربی دیگر را در پی داشت. از دلایل اصلی اقدام عربستان در قطع روابط خود با دوحه می‌توان به رویکرد متعادل قطر به ایران و محور مقاومت و رابطه آن با حماس اشاره کرد که باعث شکاف در «راهبرد مهار و منزوی‌سازی ایران در منطقه» که ریاض در حال تلاش برای پیشبرد آن است، می‌شود (Asadi, 2012:5).

۴-۱-۵. پذیرش عمومی با ایجاد اتحادهای نظامی-امنیتی

عربستان سعودی این روش را برای اجماع‌سازی علیه نفوذ منطقه‌ای ایران و با همکاری کشورهای عربی به کار گرفته است و با ائتلاف‌سازی‌های مختلف سعی دارد تا به هر نحو ممکن ایران را منزوی کرده، امنیتی‌سازی این کشور را شدت بخشیده و نقش ایران را از نظم‌سازی منطقه‌ای کاهش داده یا حذف نماید. در ادامه به مهم‌ترین این اتحادها و ائتلاف‌ها پرداخته می‌شود.

۴-۱-۵-۱. اتحادیه خلیج فارس: برای تقویت همکاری میان اعضای شورای همکاری خلیج فارس، عربستان طرحی با عنوان «اتحادیه خلیج فارس» را در سال ۲۰۱۱ در اجلاس این شورا ارائه داد که در آن، عضویت مغرب و اردن هم پیش‌بینی شده بود. هدف این طرح، جلوگیری از بسط انقلاب‌های عربی بود، اما در شرایط فعلی ابزاری موازنه‌ساز در مقابل تهدید ایران قلمداد می‌شود (Nouralivand, 2012:23).

هدف عربستان از اینکه می‌خواهد به نوعی همکاری را به اتحادیه تبدیل کند، این است که بتواند فشار هر چه بیشتری در این قالب، جهت اجماع‌سازی کشورهای عرب برای امنیتی‌سازی ایران وارد نماید. هرچند در این زمینه با مخالفت‌هایی بویژه از سوی عمان روبرو شده است.

۲-۴-۱-۵. **ائتلاف عربی:** از جدی‌ترین ائتلاف‌هایی که در سال‌های اخیر و با پیشنهاد و رهبری عربستان تشکیل شده، «ائتلاف عربی» است که در واکنش به بحران یمن شکل گرفته است. این ائتلاف که در سال ۲۰۱۵ طی عملیاتی بنام «طوفان قاطعیت» علیه یمن و انصارالله آغاز شد، برای رفع نگرانی‌های عربستان از برهم خوردن موازنه منطقه‌ای آن هم درست در جایی که حیات خلوت عربستان محسوب می‌شد و بدست کسانی که عربستان مدعی است از طرف ایران حمایت می‌شوند، بود. نکته مهم این ائتلاف، تسری اجماع‌سازی عربستان از سطح خلیج فارس به سطح جهان عرب است. در این ائتلاف، عربستان توانست نفوذ منطقه‌ای ایران را به عنوان تهدید وجودی که نیازمند اقدام فوری و فوق‌العاده است را برای دیگر کشورهای عرب متجلی نماید تا حدی که برخی کشورهای عضو ائتلاف، ایران را به پشتیبانی و فرستادن سلاح به انصارالله متهم می‌کنند.

۳-۴-۱-۵. **ائتلاف نظامی اسلامی مبارزه با تروریسم:** این ائتلاف از دیگر ائتلاف‌هایی می‌باشد که با محوریت عربستان در سال ۲۰۱۵ و با مشارکت ۳۴ کشور عربی اسلامی و حمایت ۱۰ کشور خارج از ائتلاف تشکیل شد. این ائتلاف جدای از ائتلاف عربی می‌باشد و مقر آن در ریاض است. هدف این ائتلاف، مطابق بیانیه آن که در جده قرائت شد، مبارزه با تروریسم عنوان شده، اما به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، هدف عربستان از این ائتلاف‌سازی، ایفای نقش جدید در منطقه و مهار قدرت منطقه‌ای ایران و مهمتر از آن، تشکیل محور سنی جهت تضعیف محور مقاومت به رهبری ایران است، به طوری که طی بیانیه تأسیس ائتلاف، هدف خود را مبارزه با تمام گروه‌هایی که در فهرست تروریسم قرار دارند، اعلام شده و از این نظر، حزب‌الله لبنان از جمله گروه‌هایی است که در فهرست تروریسم عربستان سعودی قرار دارد (Toumi and Chief, 2016:117).

نتیجه‌گیری

بعد از تحولات ۲۰۱۱ دنیای عرب و بروز و ظهور تکفیری‌ها بود که سعودی‌ها در ادامه خصومت‌های خود با جمهوری اسلامی ایران بر ارائه تصویری امنیتی از ایران نزد کشورهای عربی متمرکز شدند. در این زمینه، آنها با ایجاد یک دستور زبان امنیتی در قبال ایران، با توجه به شرایط بیرونی و زمینه‌ای مانند

نفوذ منطقه‌ای و برنامه هسته‌ای ایران، با عملیات روانی به بزرگنمایی تهدید ایران و تجلی نمودن آن به‌عنوان تهدیدی بزرگ و فوری برای منطقه و کشورهای عربی پرداخته و با استفاده هم‌زمان از ابزارهای مختلف از قبیل از سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، استفاده از ابزارهای اقتصادی (تطمیع و فشار اقتصادی) و ایجاد اتحادهای نظامی-امنیتی توانسته‌اند پذیرش لازم را نزد کشورهای عربی برای امنیتی‌سازی جمهوری اسلامی ایران ایجاد کند. بر این اساس، ارائه تصویر امنیتی از ایران از سوی عربستان را می‌توان شیوه‌ای موازنه‌ساز در برابر توسعه قدرت و نفوذ ایران در ابعاد داخلی و منطقه‌ای دانست. در تلاش برای خنثی‌سازی تصویر امنیتی برساخته سعودی‌ها از ایران نزد کشورهای عربی و ارائه یک تصویر درست و مبتنی بر واقعیت‌ها از ایران نزد این کشورها، ضمن توسعه مناسبات اقتصادی با آنها و مشارکت فعال‌تر در سازمان‌های منطقه‌ای و اسلامی مانند سازمان کنفرانس اسلامی، بایستی در سطح رسانه‌ای و دیپلماسی رسمی منطبق بر برنامه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، که در راستای مبارزه با تروریسم، مبارزه با دخالت قدرت‌های فرامنطقه‌ای در منطقه، حمایت از ملت‌های مظلوم منطقه، با مشارکت همه کشورهای منطقه‌ای و عدم مداخله بیگانگان است، تبیین و تشریح شود. در عین حال، اقدامات عملی ایران در حمایت از استقرار ثبات و امنیت در سطح منطقه، حمایت از مسأله فلسطین، سرکوب تروریسم تکفیری در سطح منطقه، عدم داشتن هر گونه نیت تهاجمی و دست نیازیدن به تهاجم علیه هیچ کشوری در منطقه از سوی ایران، علی‌رغم تهدیدنمایی از قدرت و نفوذ ایران در سطح منطقه و... بایستی بصورت مرتب بازگویی شود تا تصویر امنیتی ایجاد شده از جمهوری اسلامی ایران نزد کشورهای عربی دچار واسازی و شالوده‌شکنی شود.

References

- Ahmadian, H. (2016). Change in the Regional Policy of Saudi Arabia; Achievements of King Salman. *Foreign Relations*, 8(4), 108-113. [In Persian].
- Akhavan Kazemi, B. (2000). Convergence and Divergence in the Relations of Iran and Saudi Arabia. *Middle East Studies*, 7(2), 121-132. [In Persian].
- Alikhani, M. (2012). *Investigating the Relationship between Eurpoian Union and Persian Gulf Cooperation Council*. *Political Science*, 20 (2), 120-134. [In Persian].
- Asadi, A.A. (2017). *The Future of Saudi Arabia and Qatar*. *Journal of Strategic Future Studies*, 4(5), 48-56. [In Persian].
- Altamamy, S.(2012), Saudi Arabia and The Arab spring: opportunities and challenges of security. *Journal of Arabian studies*, 2(2), 121-156.
- Buzan, B. et al., (1998). *A New Framework for Analyzing Security*. (Trans. Tayeb, A.). Tehran, Strategic Studies Research Instituion. [In Persian]

- Buzan, B., & Weaver, O. (2003). *Regions and power: the Structure of International Security*. New York: Cambridge University Press.
- Chernoff, F. (2014). *Theory and Metatheory in International Relations*. (Trans. Tayeb, A). Tehran, Ney. [In Persian]
- Dehghani Firouzabadi, S. J., Rostami, F., & Daneshnia, F. (2021). Perspectives of Iran-Saudi Arabia relations; Future Scenarios and Solutions; Using the Delphi Method. *World Politics*, 10(2), 245-288
- Dehghani Firoozabadi, S.J, & Ghorashi, S.Y. (2014). Arabs' Approach toward Iran's Nuclear Program. *Middle East Studies*, 14 (2), 12-28. [In Persian]
- Dehgani Firouzabadi, J., & Garashi, Y. (2013). *Theory and method in securitization studies*. Strategic Studies Quarterly, 15(58), 7-42. [In Persian]
- Dornyei, Z. & Taguchi, (2010). *Questionnaires in Second Language Research: Construction, Administration, and Processing*. Routledge, London.
- Ebrahimi, N. (2015). *Wahhabi Salafism, Identity Distinctions between Saudi Arabia and Iran*. National Studies Journal, 16(63), 145-160. [In Persian]
- Ehteshhami, A. (2002). *The foreign policy of Iran, in the foreign policies of Middle East*, Boulder, Colynne Reiner.
- Esposito, J.L. (1990). *The Iranian Revolution: It's Global Impact*, (Trnas: Modir Sahnechi), Tehran, Baz. [In Persian]
- Fawcett, L. (2016). *International Relations of the Middle East*. (Trans, Sultaninejad, A). Ministry of Foreign Affairs, Iran. [In Persian]
- Goldberg, J. (2016). *The Obama Doctrine*," at: [http:// www.Theatlantic.com](http://www.Theatlantic.com).
- Goldberg, J. (2018). *Saudi Crown Prince: Iran's Supreme Leader 'Makes Hitler Look Good'*, at: [http:// www.Theatlantic.com](http://www.Theatlantic.com).
- Grumet, T. (2015). *New Middle East Cold War: Saudi Arabia and Iran's Rivalry*. Unpublished PhD Dissertation. University of Denver.
- Hubbard, B. (2018). *Saudi Crown Prince, on U.S. Visit, Urges Tough Line on Iran*. New York Times, March 27, 2018. Retrieved from: <https://www.nytimes.com> 2018/03/27.
- Katzman, K. (2019). *Coalition-Building against Iran*. Congressional Research Service, United sates.
- Knudsen, O. (2001). Post-Copenhagen Security Studies. *Security Dialogue*, 32 (3). 355-368. [In Persian]
- Nouralivand, Y. (2017). Saudi Arabia's Attempts to Rebuilding a Regional Balance with Iran. *Strategic Studies Quarterly*, 20(75), 133-158. [In Persian]
- Mabon, S; Nasirzadeh, S & Alrefai, E. (2021). *De-securitisation and Pragmatism in the Persian Gulf: The Future of Saudi-Iranian Relations*. The International Spectator, 56:4, 66-83,
- McDonald, M. (2008). *Securitization and the Construction of Security*. European journal of international relations, 14(4), 563-587.
- Mackey, A., & Gass, S. M. (2006). *Second Language Research: Methodology and Design*. Routledge.
- Mirza, M. N., Abbas, H., & Qaisrani, I. H. (2021). *Structural Sources of Saudi–Iran Rivalry and Competition for the Sphere of Influence*. SAGE Open.

- Nadem Mirza, M. U., Abbas, H., & Qaisrani, I. H. (2021). *Structural Sources of Saudi–Iran Rivalry and Competition for the Sphere of Influence*. *SAGE Open*, 11(3), 215824402110326.
- Nadir, G. (2014). *Resource Nationalism in the Persian Gulf: Iran, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates*. Unpublished PhD Dissertation, Durham University.
- Salehi Najafabadi, A. et al., (2015). The Reasons for the Hegemonic Discourse of Shiaphobia and Iran-phobia According to Laclau and Mouffe. *Quarterly Journal of Political Research in Islamic World*, 2 (5). 192-205. [In Persian]
- Safari-Anaraki, M. (2015). Causes of Divergence in Iran and Saudi Arabia's relation emphasizing the Menna Ctastroph. *International Journal of Nations Research*, 2(3), 40-52. [In Persian]
- Settembrini, M.M. (2019). *The proxy war between Iran and Saudi Arabia: the case of the Yemeni Civil War*. Unpublished master thesis, Lisboa University.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston, MA: Pearson Education Inc.
- Torabi, G. (2012). The Persian Gulf Cooperation Council and Iran's Nuclear Program. *Middle East Studies*, 19(3), 9-36. [In Persian].
- Toumi, H & Chief, B. (2016). *Islamic military coalition holds first meeting in Riyadh*. Gulf News. Retrieved from: <https://gulfnews.com/world/> March 27.
- Weddington, D. (2017). *Rivalry in the Middle East: The History of Saudi-Iranian Relations and its Implications on American Foreign Policy*. Unpublished PhD Dissertation. Missouri State University.
- Williams, M. C. (2003). Words, images, enemies: Securitization and international politics. *International Studies Quarterly*, 47(4), 515-516.